

Posjet etnografskom odjelu Muzeja Slavonije djece predškolske dobi

Baričević, Josipa

Undergraduate thesis / Završni rad

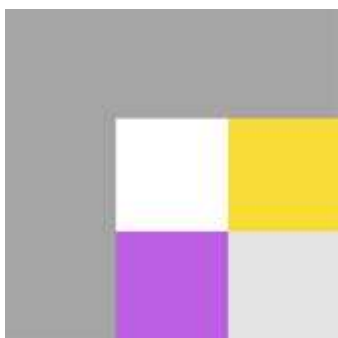
2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Education / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet za odgojne i obrazovne znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:141:862176>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-29**

Repository / Repozitorij:

[FOOZOS Repository - Repository of the Faculty of Education](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI

Josipa Baričević

**POSJET ETNOGRAFSKOM ODJELU MUZEJA SLAVONIJE S
DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Osijek, 2017.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET ZA ODGOJNE I OBRAZOVNE ZNANOSTI
Sveučilišni preddiplomski studij Ranoga i predškolskog odgoja i obrazovanja

Josipa Baričević

**POSJET ETNOGRAFSKOM ODJELU MUZEJA SLAVONIJE S
DJECOM PREDŠKOLSKE DOBI**

ZAVRŠNI RAD

Predmet: Ekološki odgoj u dječjem vrtiću

Mentorica: izv. prof. dr. sc. Irella Bogut

Studentica: Josipa Baričević

Matični broj: 2804

Osijek
rujan, 2017.

SAŽETAK

U današnje vrijeme djeca imaju slaba saznanja o tradiciji i običajima svoga kraja. Roditelji djecu slabo upisuju u male škole folklor, a ako ih upišu djeca odustaju kada malo porastu jer najčešće budu zadirkivana od strane vršnjaka. Često im je zbog toga uskraćeno prenošenje onoga što su predci ostavili. Što će jednoga dana djeca prenositi na iduće generacije i o čemu će im pričati? Danas su se radne, društvene i moralne vrijednosti drastično promijenile. Vremena se mijenjaju i moramo se kretati naprijed, ali o običajima bi se djeci trebalo pričati. Potrebno je njegovati princip zavičajnosti, težiti većem broju aktivnosti vezanih za očuvanje tradicije i kulturne baštine. Također, osvrnut ću se na važnosti izleta u muzeje. Posebno ću predstaviti Muzej Slavonije, a najviše se bazirati na njegov etnografski odjel.

KLJUČNE RIJEČI:

djeca predškolske dobi, etnografija, folklor, muzej, predci, zavičajnost

SUMMARY

In nowadays, children have poor knowledge of the tradition and customs of their homeland. Parents are poorly motivated to enroll kids in a small school of folklore, and if enrolled, children give up when they grow slightly because they are most often teased by peers. Because of that they have been deprived knowledge of what the ancestors have left behind. What will one day they transmit to the next generation and what will they talk them about? Today, work, social and moral values have drastically changed. Times are changing and we have to move forward, but we should talk to children about tradition. It is necessary to cultivate the principle of locality and strive for a greater number of activities related to the preservation of tradition and cultural heritage. Also, I will look at the importance of trips to museums. In particular, I will present the Museum of Slavonia and be most based on its ethnographic department.

KEY WORDS:

ancestors, children of preschool age, ethnography, folklore, homeland, museum

SADRŽAJ

SAŽETAK.....	I
SUMMARY	II
SADRŽAJ	III
1. UVOD	1
2. FOLKLOR I ETNOGRAFIJA.....	3
2.1. Folklor	3
2.2. Etnografija	4
2.3. Hrvatski dječji folklor.....	4
3. DJEČJE TRADICIJSKO STVARALAŠTVO	5
3.1. Ciljevi	6
3.2. Zadaće.....	6
4. BAŠTINA	7
4.1. Kulturna baština.....	7
4.2. Zavičajna baština	8
4.3. Odnos baštine i djeteta počinje u vrtiću.....	9
4.4. Utjecaj kulturne i zavičajne baštine na razvoj djeteta	10
5. PEDAGOŠKO ZNAČENJE MUZEJA	11
5.1. Definicija muzeja.....	11
5.2. Važnost suradnje muzeja i vrtića.....	11
6. MUZEJ SLAVONIJE	12
6.1. Povijest Muzeja Slavonije	12
6.2. Odjeli	14
6.3. Etnografski odjel.....	15
6.4. Muzej nekada.....	16

7.	POSJET ETNOGRAFSKOM ODJELU	17
7.1.	Načela, ciljevi i zadaće odgojne djelatnosti u muzeju	19
7.2.	Muzej kao mjesto igre i učenja	21
8.	ZAKLJUČAK	22
9.	LITERATURA	23
10.	PRILOZI	25
	SLIKA 1.	25
	PRILOG 1.: DJEČJA TRADICIJSKA IGRAČKA – KOLJEVKA	25
	PRILOG 2.: DJEČJA NARODNA NOŠNJA	25
	PRILOG 3.: SLIKA ĆUTUKA	26
	PRILOG 4.: SLIKA COPA	26

1. UVOD

"Svatko ima vlastite predodžbe, znanje i iskustvo o običajima, a osobna iskustva kao i literatura potvrđuju golemu raznolikost običaja u prostoru i vremenu." – napisala je Zorica Vitez u predgovoru knjige Hrvatski običaji i druge tradicije. Niti jedna knjiga koju poznajemo ne može dovoljno detaljno odgovoriti na pitanja vezana o ostavštini određenoj kraja. Jedini tko može dovoljno osebujno govoriti o običajima i baštinama jesu upravo ljudi koji su živjeli u tim vremenima. Zato je bitan terenski rad i upravo zbog toga u ovom radu želim istaknuti bitnost provođenja istraživačkih aktivnosti u vrtićima. Samo tako djeca mogu do kraja spoznati istinu i samo im tako sve što želimo možemo najbolje i najjasnije i najbliže prikazati.

Današnja se Hrvatska, samostalna i suverena država, nastoji dokazati kao ravnopravna članica europske zajednice naroda i kultura. Upitno je kako u tome nastojanju sačuvati identitet i kulturnu osebujnost, ne raskinuti vezu s tradicijom, očuvati baštinu.

"Na razini kulturne prakse Hrvatska se ističe njegovanjem i scenskim prikazivanjem tradicijske kulture, odnosno baštine, posebice folklorne glazbe, plesova i običaja. Te su kulturne aktivnosti vrlo popularne, okupljaju brojne pristaše, posebice u amaterskim folklornim društvima. Taj oblik njegovanja i prikazivanja baštine popularan je među nasljednicima baštine u seoskim sredinama, ali i izvan njih, među stanovništvom većih mjesta i gradova koje je podrijetlom s raznih strana. Na taj se način njegovanje i prikazivanje kulturne baštine udaljuje iz sredine u kojoj je poniklo i postaje oblik kulturnog amaterizma." (Vitez, 2016: 12-13)

Međutim, moguće je poticanje vraćanja običaja iz mjesta u kojima su iznikla ako postoje dovoljno motivirani i svjesni ljudi koji običaje svoga kraja žele vratiti u svoja mjesta. To se dogodilo u Našicama gdje se, dugo neprikazivani, plesovi iz sela Martina sada ponovno mogu vidjeti za blagdan svetoga Antuna Padovanskog na folklornoj smotri. Tako se recimo uvodna pjesma koreografije "Oj ti momče" nije izvodila od davne 1860. sve do prošle godine.

Kako bi u amaterskim društvima znali što bolje i izvorno prikazati običaje koriste se zapisi s terena kao i istraživanja folkloristike i etnografije gdje je dokumentirana prošlost i mnogobrojni opisi običaja i lokalne tradicije.

Narodna tradicija, kultura, povijest i običaji su ono što narod čini jedinstvenim i posebnim. Likovnim, glazbenim i književnim djelima jednako kao usmenom tradicijom ljudi čuvaju svoje tradicijsko i kulturno nasljeđe. Upravo folklor ima jednu od bitnijih uloga u prijenosu toga znanja i nasljeđa kroz ples, glazbu i igru. Sudjelovanje djece u očuvanju kulturne baštine je od velikog značenja - djeca kroz glazbu, ples i igru uče o običajima kraja u kojem žive, time se običaji prenose na iduće generacije, a kod djeteta se budi ljubav prema svojoj tradiciji i kulturi. Folklor je samo jedna od poveznica između tradicije i djece. Vrtić i odgojiteljice u vrtićima mogu utjecati na dječju svjesnost o tradiciji, kulturi, običajima i nasljeđu. Jedako kao što je bitno da djeca tjedno barem dva puta imaju kineziološke aktivnosti smatram da je isto tako važno da se bave onim što će ih obilježiti za života i razviti im osjećaj pripadnosti. Oni će jednoga dana igrati jako veliku ulogu u prenošenju znanja o narodnoj baštini, a na nama danas je da ih dobro opremimo za budućnost.

" Pripovijetka ... izvorno nije književnost, to je pripovijedanje. Prava narodna pripovijetka ne nastaje time što je folklorist zapisuje, već onda kada je baka priča djeci, član plemena Yoruba članovima plemena Yoruba ili profesionalni kazivač auditoriju u arapskoj kavani. Prava pripovijetka, pripovijetka u svojoj pravoj funkciji jest pripovijedanje u krugu slusalača. Ona se rađa iz potrebe za pripovijedanjem i želje za slušanjem ". (Jech, 1982: 3 prema Capek 1941: 139-140)

1. FOLKLOR I ETNOGRAFIJA

1.1. Folklor (engl. folklore, od folk: puk, narod i lore: nauk, znanje)

" Stvaralaštvo utemeljeno na tradiciji neke kulturne zajednice, koje pojedinci ili skupine uče i reproduciraju pretežno usmeno, oponašanjem ili na neki drugi (neškolorani) način, a njime se izražava kulturni i socijalni identitet te zajednice.

U širem smislu folklor označava narodnu (pučku) kulturu; u Hrvatskoj je uobičajen u značenju zajedničkog imena za tradicijsku umjetnost koja sadržava oblike književnosti (usmena ili pučka književnost), glazbe (folklorna ili narodna glazba), plesova (folklorni ili narodni ples), dramskog izraza (folklorno kazalište) te lik. stvaralaštva (folklorni lik. izraz).

Pojam folklor prvi je upotrijebio William Thoms 1846., označivši njime stvaralaštvo i tradiciju priprostih, neškoloranih ljudi. U 1880-ima izraz je već bio proširen po cijeloj Europi i Americi, premda nije imao posvuda isto značenje. Ponekad podrazumijeva samo tzv. duhovnu kulturu ili, još uže, tradicijsku umjetnost te posebice samo usmenu književnost. Drugdje se proširio na sveukupnu, tj. i na tzv. materijalnu i duhovnu kulturu neškoloranih gradskih, a osobito seljačkih društva. Slojeva u urbaniziranim kulturama. God. 1950. postojalo je već dvadesetak različitih shvaćanja folklor, no svima je bila zajednička spoznaja da se prema funkciji, načinu nastanka, prenošenja i očuvanja te po specifičnom umj. izražavanju folklor razlikuje od školovane, odnosno tzv. elitne ili visoke umjetnosti (umj. književnost, glazba, ples, slikarstvo i sl.). U pogrdomome smislu folklor katkad označuje ponašanje neprimjereno civiliziranim pravilima. Suvremeni pristupi ne tumače više folklor samo kao baštinu preuzetu tradicijom iz davnine, nego ga shvaćaju kao način neposrednog umjetničkoga komuniciranja među ljudima u malim skupinama, kao proces stvaranja u spontanom izravnom dodiru izvođača i publike. Također upozoravaju na pojave folklor u gradskim sredinama stvarane u različitim soc. grupama, profesijama, ustanovama i sl., proučavanje kojih omogućuje potpunije razumijevanje kult. raznolikosti i različitih svjetonazora, posebice onih koji ne očituju dominantnu kulturu neke sredine.

U modernome društvu pojavljuje se i tzv. druga egzistencija folklor, zvana folklorizam. Posebnom društveno-kult. djelatnošću pojedini se folklorni oblici, istrgnuti iz prvotne sredine, predstavljaju kao posebnost, kao rekonstrukcija prošlosti ili kao turistička ponuda i zabava. Folklorizam je dio pučke kulture, a motiviran je s jedne strane željom za očuvanjem tradicijskih vrijednosti, s druge njihovom komercijalizacijom, pri čemu se isprepleće autentičnost s

patvorenošću, stručna rekonstrukcija s pučkim ukusom, umjetničko s banalnim (npr. karnevalske priredbe, vjenčanja na folklorni način i sl.). U Hrvatskoj se folklor znanstveno proučava u Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu (utemeljen 1948). " (izvor: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20034>)

1.2. Etnografija (etno- + -grafija)

" Prema najširem shvaćanju, opisni dio → etnologije; skupljačka i opisivačka djelatnost o ljudskim društvima i kulturi koja stvara podatke za etnološke analize. Svrha joj je što vjerniji opis načina života pojedinih ljudskih skupina.

Osnovna je etnografska metoda terenski rad, koji obuhvaća istraživačev boravak u proučavanoj zajednici te prikupljanje podataka promatranjem, razgovorima i sudjelovanjem u životu proučavane skupine. – Od 1980-ih u okviru postmoderne etnologije/antropologije pojam etnografija upućuje na literarna obilježja etnologije. Pri opisu i analizi kulture etnolog se, prema mišljenju postmodernista, služi jezikom i njegovim izričajnim sredstvima stvarajući etnografsko pismo, koje na metaforičan, umjetnosti srodan način, opisuje proučavanu zbilju." (izvor: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=18528>)

1.3. Hrvatski dječji folklor

" Hrvatsko dječje tradicijsko stvaralaštvo, još uvijek nedovoljno znanstveno istraženo, sastoji se od svih bitnih elemenata koji čine narodnu kulturu. Život djece u 19. i 20. stoljeću se bitno razlikovao od onoga u suvremenom svijetu. Lišena javnih medijskih utjecaja, svojom maštom i kreativnošću, djeca su stvarala pjesme, igre i brojalice prilagođavajući se sredini u kojoj žive." (Knežević, 2002: 7)

2. DJEČJE TRADICIJSKO STVARALAŠTVO

" Krećemo se, mislimo i mijenjamo sve brže, a danas nam je više nego ikada, upravo zbog brzine življenja, potrebno stati i ne dozvoliti da bogata i šarolika tradicija u Hrvatskoj pada u zaborav. Kreiranje sredine, koja će kod djeteta poticati formiranje pozitivnog stava prema nasljeđu očuvanjem kulturnog identiteta i nacionalne pripadnosti, najsigurniji je put očuvanja baštine kod najmlađih sa kojima će se kroz igru i razne običaje nesputano razvijati individualne sposobnosti i sklonosti.

Prema Nacionalnom okvirnom kurikulumu temeljna uloga predškolskoga odgoja i obrazovanja odnosi se na stvaranje uvjeta za potpun i skladan razvoj djetetove osobnosti, doprinos kvaliteti njegova odrastanja i posredno, kvaliteti njegova obiteljskog života.

Poštujući Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece, ovaj program u prvi plan stavlja kvalitetu odgojno-obrazovnog procesa, i uvažavanje djetetovih potreba i mogućnosti i u skladu s tim pedagoški utjecaj u duhu humanističkih vrijednosti.

Dijete u svakodnevnim situacijama, spontano usvaja značajke kulturne sredine kojoj pripada, uči o baštini svojih predaka, o sebi, a istodobno o različitim kulturama, o drugom i drugačijem kao nezamjenjivom izvoru duhovnog bogatstva čovječanstva.

Uzmemo li u obzir dinamiku mijenjanja običaja i nestanak njihove izvornosti u današnjem materijalnom i kapitalistički orijentiranom svijetu vrtičko okruženje smatramo posebno pogodnim za provedbu programa očuvanja tradicijskih vrijednosti.

U vrtiću je dijete svakodnevno u doticaju sa vrijednostima koje promiču očuvanje kvalitete kulturnih dobara, pozitivan stav prema nasljeđu, odgovorno ponašanje prema životnoj okolini, ljudima i svemu što nas okružuje.

Dijete su u kraćem programu dječjeg tradicijskog stvaralaštva u mogućnosti upoznavati različite elemente hrvatskog tradicijskog stvaralaštva, osobito etnomuzikološkog stvaralaštva (tradicijska glazba, glazbala, načini izvedbe) i običaje vezane uz životni ciklus i godišnja doba.

Značaj narodnog stvaralaštva u odgoju pomoću glazbe je višestruk i višeznačan. Dijete uvodimo u aktivnost doživljavanja, spoznavanja i stvaranja naše kulturne, nacionalne, vjerske i tradicionalne baštine. Prenoseći narodno stvaralaštvo na najmlađe naraštaje nastavljamo tradiciju i zalag očuvanja tradicionalnih vrijednosti.

2.1. Ciljevi:

- senzibilizirati dijete za otkrivanje i doživljavanje bogatstva tradicionalnih kulturnih vrednota sredine u kojoj živi
- razvijati uvažavanje i poštivanje različitih kultura i njihovih vrijednosti

2.2. Zadaće:

- čuvanje i njegovanje tradicijske baštine, osobito tradicije uže okoline u kojoj dijete živi (vrtićko okruženje učiniti mjestom za prepoznavanje, istraživanje i njegovanje različitih elemenata tradicijske baštine
- utjecaj na razvoj glazbenog i plesnog stvaralaštva kroz aktivnosti temeljene na sadržajima tradicijskog nasljeđa
- razvijanje socijalnih i komunikacijskih vještina, osobito vezanih uz suradnju s drugima i njegovanje osjećaja pripadnosti grupi "

(izvor: <http://www.vrticsn.hr/programi/kraci/djecje-tradicijsko-stvaralastvo/>)

3. BAŠTINA

3.1. Kulturna baština

" Pojam kulturne baštine je širok i stoga je njegovo poblize određenje povezano s teškoćama. Naime, pojmovi „kultura“ i „baština“, od kojih je taj pojam sastavljen, jednako su tako vrlo široki. Marasović, pišući iz rakursa povjesničara umjetnosti i kulture, primjerice navodi da kultura „obuhvaća ukupnost tvorbi ili pojava u materijalnom i duhovnom životu svakoga naroda i čovječanstva u cjelini“, dok baštinu razumije kao „nasljeđe koje preci ostavljaju potomcima.“ Prema tome bi se, smatra taj autor, pojam kulturne baštine odnosio na „dostignuća što su nam preci ostavili u jeziku i književnosti, graditeljstvu i likovnim umjetnostima, uključujući narodnu umjetnost, u glazbi, kazalištu, filmu, znanosti i u drugim područjima koja zajedno čine ukupnost kulture.“

Nafziger, pak, razlikuje širi i užu pojam kulturne baštine. Tako bi se taj pojam u svom općenitijem značenju odnosio na mnoštvo manifestacija kulture koje je ljudski rod naslijedio od svojih predaka, dok bi u nekom užem smislu kulturna baština bila ograničena na materijalne objekte i nematerijalne ideje povezane s tim objektima.

Već se iz navedenih pokušaja pojmovnog određenja kulturne baštine daje zaključiti da se radi o vrlo dinamičnom konceptu. Što će se smatrati kulturnom baštinom, i time vrijednim zaštite, uvelike ovisi o društvenim prilikama i trenutnoj kulturnoj svijesti u društvu, ali također i o suvremenim umjetničkim tendencijama.

Pojam se kulturne baštine neprestano dalje razvija te mu se stalno pripisuju nova značenja i vrijednosti. " (Šošić, 2014: 833- 834)

Kulturna baština su sva kulturna dobra nastala ljudskim radom od prapovijesti do danas. Kulturna baština je nastala ljudskim djelovanjem na okolinu. O njoj se najčešće govori kao o "prepoznavanju duhovnih vrijednosti u materijalnom svijetu koji nas okružuje". (Anić, 1991; 84-86)

3.2. Zavičajna baština

" Zavičajna baština obuhvaća sva materijalna i duhovna dobra jednog određenog područja. Pripadaju joj ona dobra prije vremena globalizacije, ostatci povijesnih događaja koji su sačuvani u izvornom obliku. Tu spada i narodna književnost, glazba, te likovna umjetnost i spomenička baština. Dakle zavičajna baština predstavlja kulturno-umjetničku vrijednost određenog područja, koju baštinici nose sa sobom. Ona je njihov mentalni kod, pogled na život, sastavni dio njihova rada i razvoja. Zavičajna baština je prije svega zavičajno znanje i mudrost ljudi na određenom prostoru u određeno vrijeme " (Brajčić, 2013: 4 prema Maretić, Caktaš, 2007: 87-96).

Svaka baština, bila ona nematerijalna ili materijalna trebala bi biti od neizmjerne važnosti narodu kojem pripada. Baština je bitna i za buđenje nacionalne svijesti koju neki narodi gube kao i nacionalni identitet. Narod želi ojačati nacionalni identitet, a tome u prilog ide pokušaj i želja za obnavljanjem zaboravljenih tradicija i običaja. Ljudima je bitno da osjećaju kako negdje pripadaju i upravo zbog toga važno je očuvati nacionalno blago i ne podleći sve utjecajnijem procesu globalizacije.

Zato je bitno prenositi na djecu znanja o tome tko je i odakle dolazi naš narod. Ta znanja trebalo bi djeci usađivati vrlo rano, u predškolskoj dobi. Za to su tu vrtići i odgojitelji koji trebaju raditi na tome da izgrade što bolji temelj za pozitivan odnos djece prema prirodnoj i kulturnoj baštini.

3.3. Odnos baštine i djeteta počinje u vrtiću

Djetetov razvoj treba imati svoj tok i ići pospostupnim slijedom. Dječje znanje treba nadograđivati i cijelo vrijeme upotpunjavati novim vrijednostima, shemama, pravilima i skriptovima kako bi dijete moglo što lakše ostvariti korelaciju s okolinom u kojoj se razvija.

Da bi razumjeli djetetov razvoj bitno je poznavati povijesni i kulturni kontekst u kojem se dijete razvija, a za razvoj viših misaonih funkcija bitna je sredina u kojoj dijete stječe iskustva. Zato je bitno da su roditelji i odgojitelji dobri modeli i uzori jer upravo oni postavljaju temelje koji će kasnije biti važni u procesu učenja.

" Dijete na svome putu usvajanja temelja kulturne baštine ima brojne suradnike, roditelje, odgojitelje i druge sudionike kojima je najvažnija zadaća poticanje djeteta. Poticati njegovu znatiželju, kreativnost, razvoj a da pri tome ne nameću svoja mišljenja i stavove. Moraju pronaći što učinkovitije strategije kojima će djetetu približiti komunikaciju i interakciju s prirodom, baštinom, kulturom. Također ih moraju potaknuti da pronađu uzročne veze među pojavama o kojima nešto znaju i onima o kojima će tek naučiti. Pri tome je važno pratiti razvoj djeteta te pridavati veliku važnost dječjem mišljenju. Dakle prva baština sa kojom se djeca upoznaju u vrtiću je prirodoslovna baština, gdje uz igru i rad upoznaju živu i neživu prirodu. Kao temelj ekološkog odgoja djece postavlja se poštivanje dječje osobnosti. Polazimo od odnosa djece i odraslih koji se očituju kroz poštivanje. Poštivanje dječje osobnosti rezultira razvojem samopouzdanja kod djece te pozitivnog odnosa prema okolini. To načelo poštivanja predstavlja osnovu odgoja i obrazovanja u području baštine i ekologije. To je osnovna moralna vrijednost. Djelovanje odgajatelja i odraslih nije dovoljno za očuvanje prirodne i kulturne baštine. Tu se mora uključiti i državna i lokalna zajednica, jer se jedino suradnjom svih sudionika mogu postići pozitivni rezultati. " (Brajčić, 2013: 6)

3.4. Utjecaj kulturne i zavičajne baštine na razvoj djeteta

" Jedna od važnih zadaća odgojno – obrazovnog rada je povezivanje vrtića s obiteljima i društvenim čimbenicima u okruženju radi očuvanja tradicija, starih običaja i govora kraja. To u pedagoškoj praksi znači izaći iz vrtića u "svijet" i "svijet" dovesti u vrtić. Okruženje našeg vrtića nudi bogatstvo raznovrsnih prirodnih, kulturnih i povijesnih poticaja. Upoznavanjem s kulturnom baštinom, predškolskoj je djeci omogućeno oblikovati temelje shvaćanja povijesnih promjena, saznanje da se ljudi i okoliš mijenjaju tijekom vremena. Samo tako možemo razvijati osjećaj pripadnosti i ljubavi prema kraju u kojem se živi i biti aktivni sudionik razvoja mjesta u kojem se živi.

Bitne zadaće:

- upoznavanje sa znamenitostima vlastitog kraja
- upoznavanje s građevinama i uporabnim predmetima iz prošlosti
- njegovanje običaja i tradicije kraja
- upoznavanje kulturne baštine kraja (pisane, likovne, glazbene)
- razvijanje kulturnog i nacionalnog identiteta djeteta

Aktivnim sudjelovanjem u društvenom životu mjesta, suradničkim odnosima s roditeljima i društvenim čimbenicima, istraživačkim radom na terenu kod djece se razvija osjećaj pripadnosti zajednici te izgrađuje vlastiti identitet. "

(Lončarić, I., Rubinić, B., Krstačić, S., Jakšić Aldin, N. 2008: 43-46)

4. PEDAGOŠKO ZNAČENJE MUZEJA

Proces odgoja i obrazovanje se ostvaruje u odgojno – obrazovnim ustanovama (školama, vrtićima). Međutim, da bi taj proces odgoja i obrazovanja bio potpun i mogao dosljedno raditi u korist djece potrebna je konstantna suradnja škola i vrtića s drugim lokalnim institucijama.

Najvažnija institucija u kojoj se stječu znanja o kulturnoj i zavičajnoj baštini je muzej. Konkretno u Osijeku, to je Muzej Slavonije u koji bih odvela djecu u posjet etnografskom odjelu.

4.1. Definicija muzeja

Prva ICOM-ova definicija muzeja iz 1946. godine glasila je: " Muzej je svaka javna ustanova koju čine zbirke umjetničkog, tehničkog, naučnog, historijskog ili arheološkog materijal ".

Prema rječniku Bratoljuba Klaića, 1979. muzej je: "ustanova koja u sebi usredotočuje zbirke poizvoda umjetnosti, predmeta povijesti, nauke, načina života i različitih grana tehnike, poljoprivrede i dr., raspoređene po određenom sistemu, u svrhu njihova čuvanja, zornog proučavanja i propagande znanja među širokim masama."

4.2. Važnost suradnje muzeja i vrtića

" Upoznavanje kulturne baštine već je od predškolske dobi neophodno za razumijevanje sebe i svijeta oko sebe, shvaćanje odnosa među ljudima te razvoj cjelovite osobe s izgrađenim identitetom. Interaktivni odnos s kulturnom baštinom i tradicijom potiče razvoj djetetovog osobnog mišljenja i pozitivne slike o sebi, ali i mašte i kreativnosti. Dijete uči spoznavati temeljne tradicijske vrijednosti tako da ih živi i proživljava, ali i refleksivno interpretira u stvaralačkoj komunikaciji. Za djecu je bitno da im se odškrinu vrata prošlosti i ponude vrijednosti življenja u skladu s tradicijom i kulturnom baštinom koju većina krajeva uspjeva sačuvati do danas. Djetetove spoznaje koje stekne aktivnim djelovanjem neposredno će utjecati na formiranje stavova u njihovom budućem životu. " (Matković, D. i Opačak – Maliković, R., 2008: 70)

5. MUZEJ SLAVONIJE

5.1. Povijest Muzeja Slavonije

" Muzej Slavonije osnovan je 17. veljače 1877. kao Muzej slobodnog i kraljevskog grada Osijeka, na temelju donacije numizmatičke zbirke osječkog trgovca Franje Sedlakovića. U prvim desetljećima postojanja fundus Muzeja popunjavao se gotovo isključivo donacijama.

Uz Sedlakovića, osnivačima se smatraju i neki drugi zaslužni i uvaženi građani grada Osijeka, sakupljači vrijednih predmeta i umjetnina, gradski oci te kustosi Muzeja. Uz Sedlakovića posebno su istaknuta dva značajna građanina Osijeka: Karlo Franjo Nuber, veletrgovac i sakupljač, najveći donator Muzeja od 1893. do 1910., i Vjekoslav Celestin, dugogodišnji kustos i upravitelj Muzeja. Njih trojica smatraju se utemeljiteljima Muzeja Slavonije.

Muzej se od osnutka 1877. do 1933. kontinuirano selio. Odlukom Gradskog zastupstva zbirka Franje Sedlakovićeve privremeno je, 1877., smještena u Magistrat (današnja zgrada Muzeja Slavonije, Trg Sv. Trojstva 6) dok „nisu bile priređene potrebne prostorije u novoj zgradi Gimnazije“ (danas zgrada Ekonomske škole, Trg Sv. Trojstva).

Od 1893. godine kustosom Muzeja postaje profesor Vjekoslav Celestin, a Muzej se tada seli u zgradu Kraljevske velike realke (danas zgrada Matematičke gimnazije). Tada je obavljena i službena primopredaja numizmatičke zbirke.

Iz zgrade Velike realke Muzej se seli 1895. godine u šest prostorija gornjogradske Pučke škole (danas zgrada Filozofskog fakulteta u Ulici L. Jägera), a nakon Prvog svjetskog rata preseljen je u Grškovićeve ulicu u Tvrđi (danas mala zgrada Ekonomske škole).

Potom je Muzej preseljen u franjevački samostan u Tvrđi. Građa je smještena u dvoranu u kojoj je od vlage stradao znatan dio muzejske građe (danas zgrada Doma tehnike na Trgu J. Križanića).

Prvi vodič kroz stalni postav muzeja tiskan je 1940., a stručno glasilo Muzeja, Osječki zbornik, počeo je izlaziti 1942. godine. Godine 1925. odlučeno je zbirke razdvojiti i smjestiti na dvije lokacije – numizmatiku u Kuhačevu ulicu (zgrada današnjeg Konzervatorskog odjela), a arheologiju u osnovnu školu u Novome gradu (danas zgrada OŠ F. K. Frankopana).

Uskoro je, 1931., arheologija preseljena u staru Djevojačku školu (nekadašnja zgrada Velike gimnazije, danas mala zgrada Ekonomske škole u Tvrđi).

Tek je 1933. Vjekoslav Celestin uspio osigurati desetak izložbenih prostorija, na Mažuranićevom vijencu br. 1 (danas zgrada na uglu Europske avenije i Mažuranićeve ulice), u koje je smjestio prvi stalni postav Muzeja.

Prvi vodič kroz stalni postav Muzeja, Vodič kroz muzejske zbirke tadašnjeg kustosa dr. Franje Buntaka, tiskan je 1940. Izlaženje muzejskog stručnog glasila Osječkog zbornika započelo je u vrijeme tadašnjeg direktora dr. Josipa Bösendorfera, ujedno i urednika, 1942.

Od 1946. Muzej se nalazi u zgradi Magistrata (Trg Sv. Trojstva 6), gdje je prvobitno bila pohranjena numizmatička zbirka Franje Sedlakovića, a od 1947. godine nosi današnje ime – Muzej Slavonije.

Danas je Muzej Slavonije jedan od najstarijih muzeja i najveći muzej općeg tipa u Republici Hrvatskoj.

Od osnutka do danas Muzej je jedan od glavnih nositelja kulturnog života grada Osijeka, a u njemu su do današnjih dana radili brojni stručnjaci, umjetnici i znanstvenici, poznati ne samo osječkoj nego i široj stručnoj i znanstvenoj javnosti.

Tijekom Domovinskog rata (1991. – 1995.) zgrada Muzeja pretrpjela je velika oštećenja. Evakuiran je stalni postav kao i dio odabranog materijala.

Muzej Slavonije dobio je status nacionalnog muzeja 1994. godine i kao javna ustanova muzejsku djelatnost obavlja kao javnu službu. Odlukom Vlade Republike Hrvatske, u travnju 2012. Muzeju Slavonije pripojen je Arheološki muzej u Osijeku (zgrada Glavne straže, Trg Sv. Trojstva 2) te se muzejski izložbeni prostori danas nalaze u objema zgradama na Trgu Sv. Trojstva. "

(izvor: http://mso.hr/?page_id=656&lang=hr)

5.2. Odjeli

" Radi kvalitetnog, stručnog i racionalnog obavljanja djelatnosti Muzeja i programa njegova rada u Muzeju se organiziraju, sukladno Statutu Muzeja, muzejski odjeli. Muzej djeluje kroz 13 odjela koji danas djeluju na tri lokacije u osječkoj Tvrđi. "

(izvor: http://mso.hr/?page_id=5917&lang=hr)

ARHEOLOŠKI ODJEL

DOKUMENTACIJSKI ODJEL

EDUKACIJSKI ODJEL

ETNOGRAFSKI ODJEL

KONZERVATORSKO-RESTAURATORSKI ODJEL

MARKETINŠKO-PROPAGANDNI ODJEL

NUMIZMATIČKI ODJEL

ODJEL ZA ADMINISTRATIVNE I FINANCIJSKE POSLOVE

ODJEL KNJIŽNICE

ODJEL UMJETNIČKOG OBRTA

POVIJESNI ODJEL

PRIRODOSLOVNI ODJEL

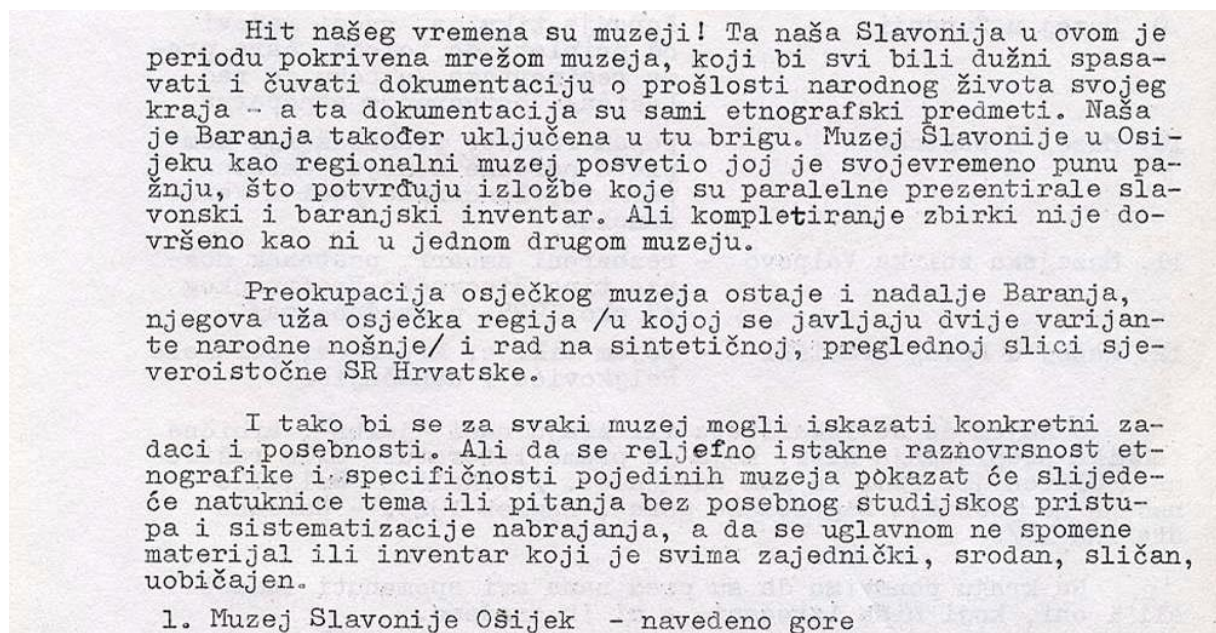
TEHNIČKI ODJEL

Kao što sam već prethodno napisala za ovaj rad od iznimne je važnosti etnografski odjel Muzeja Slavonije.

5.3. Etnografski odjel

" Etnografska građa počinje pristizati u Muzej od samog osnutka, no intenzivno prikupljanje započinje upošljavanjem prvog etnologa Zdenke Lechner i osnivanjem Etnografskog odjela 1952. godine. Njezinim dolaskom Slavonija, Baranja i Srijem dobivaju prvog stručnjaka iz područja tradicijske baštine koji započinje sustavna terenska istraživanja i prikupljanja etnografske građe što se nastavlja do danas. Fundus Etnografskog odjela organiziran je u devet zbirki s podzbirkama koji predstavljaju horizontalni presjek značajnijih elemenata tradicijske kulture Slavonije i Baranje 19. i 20. stoljeća. Etnologinje etnografskog odjela istražuju pojedine etnološke teme na terenu. Rade na prikupljanju, evidenciji, zaštiti i čuvanju građe. Objavljuju građu i istraživanja, priređuju izložbe, sudjeluju na stručnim i znanstvenim skupovima. Suraduju s pojedincima, stručnjacima, ustanovama, udrugama i medijima. "

(izvor: http://mso.hr/?page_id=6137&lang=hr)

Slika 1. Lechner 1975 - ETNOGRAFIJA I SLAVONSKI MUZEJI

5.4. Muzej nekada

Prema riječima upravo etnologinje Zdenke Lechner "muzeji u Osijeku, Virovitici i Našicama priređivali su ili primali povremene etnografske tematske izložbe pa su još i time manifestirali potrebu rada na sakupljanju i prezentiranju etnografskom inventara.

Osječki je muzej imao u vremenu prije razdoblja o kojem je riječ izloženu etnografsku građu u primjeni, to su bile male lutke u narodnoj nošnji i namještaj ukrašen tikvičarskim ornamentima, doduše i nekoliko šamija izrađenih zlatovezom." (Lechner, 1975: 83)

6. POSJET ETNOGRAFSKOM ODJELU

Nakon što sam kontaktirala i posjetila višu kustosicu etnografskog odjela dobila sam informacije iz prve ruke o posjetama predškolaca.

Etnografski odjel nema stalni postav te su posjeti vrtićanaca etnografskom odjelu rijetki. Taj isti odjel nikada nije imao stalni postav. Da je jednaka situacija bila i u prošlosti govori nam gore navedeni citat Zdenke Lechner. Mislim da bi stalni postav uvelike oživio rad etnografskog odjela. Tada bi se izleti u Muzej Slavonije mogli bazirati samo ili većinom na etnografski odjel što danas zbog trenutne situacije, nažalost, nije praksa.

Međutim, svejedno smatram da je bitno da djeca izravnim djelovanjem dožive običaje i tradiciju svoga kraja te bih ja djecu povela u razgledavanje etnografskog odjela.

"Važno je napomenuti da se u svijetu i kod nas se provode projekti u dječjim vrtićima koji imaju cilj osmišljeno posjećivanje muzeja ili arheoloških lokaliteta. Projekt nastaje u nekoliko faza; započinje pripremom u vrtiću, zatim slijedi organizirani posjet spomeniku kulturne baštine ili muzeju, a završava refleksijom u vrtiću, gdje se viđeno i doživljeno iskazuje kroz likovni uradak." (Brajčić, 2013)

Kada bih djecu vodila u posjet Muzeja Slavonije na početku dana upoznala bih ih s tim kako je dječji svijet tradicijske kulture sela danas već pomalo zaboravljen te kako je ostao jedino u sjećanju starijih članova zajednice: naših baka i djedova.

Govorila bih im o tome kako je "život na selu odisao skromnošću te su djeca često bila prepuštena svojoj mašti i vještoj ruci svojih očeva (Prilog 1.) koji su izrađivali igračke za svoje kćeri i sinove". (Dragić, 2009: 41)

Također, smatram bitnim da djeca vide kako se prije oblačilo. Pokazala bih im tradicionalnu mušku i žensku nošnju, a posebno se osvrnula na dječju nošnju (Prilog 2.) i na dječje frizure, način češljanja i ogavlja.

"Maloj djeci bez obzira na spol oblačila se haljinica rukavima cuparke (Šaptinovci), izdojnica (Vukojevci). Djeca su bila bosa ili su imala male opanke. Kada je dijete krenulo u školu, šila mu se nošnja po uzorku na nošnju odraslih. Maloj djeci kosa se plela u jednu ili dvije pletenice i vezala mašna na početku ili na kraju pletenice.

Kada je dijete krenulo u školu, pletenice su motali u ćutuk ili cop. Ćutuk (Prilog 3.) se plete od dviju pletenica koje se smotaju jedna oko druge na potiljku, ovalno u punđu. Cop (Prilog 4.) se plete od više pletenica koje se omotavaju jedna oko druge u punđu." (Šarić, 2009: 85 – 89)

Nakon toga uslijedio bi posjet muzeju koji bi bio temeljen na načelima, ciljevima i zadaćama odgojne djelatnosti u muzeju.

Kada bih s djecom obavila posjet muzeju u vrtiću bi imali analizu i refleksiju viđenoga i doživljenoga.

6.1. Načela, ciljevi i zadaće odgojne djelatnosti u muzeju

" Djelatnosti u muzeju s ciljem upoznavanja prošlih događanja i vrijedne baštine trebaju se temeljiti na razvoju primjerenim sadržajima i postupcima. NAYEC (NAYEC – National Association for the Education of Young Children) definira dvije dimenzije razvoja odgovarajućih djelatnost : primjerenost dobi i primjerenost osobi. Etape rasta i razvoja djeteta predvidljive su, a razvojno odgovarajuća okolina poštuje spoznaje o djetetovom rastu, razvoju i učenju. Takav pristup u odgoju također polazi od toga da je svako dijete jedinstvena osobnost s individualnim potrebama. Zato, odgojne sredine trebaju reflektirati različitosti u kurikulumu i iskustvima koja se nude djetetu.

Konkretizacijom navedenih dimenzija sve djelatnosti organizirane u suradnji s muzejom temelje se na slijedećim načelima:

- Sadržaji u muzeju potiču djelatnosti u svim razvojnim područjima (tjelesnom, socijalnom, emocionalnom, intelektualnom).
- Odgojna nastojanja okrenuta su djetetu i polaze od djeteta.
- Poticaji u muzejskim prostorima su osmišljeni i prezentirani tako da podupiru i izlaze u susret individualnim potrebama i različitostima. U odabiru sadržaja i organizaciji prostora vodi se računa o razvojnom stupnju, stilovima učenja, obiteljskim specifičnostima i djetetovim interesima.
- Različiti programi rada u muzejima omogućuju djeci aktivno manipuliranje i istraživanje. Djeca formiraju pojmove o baštini putem aktivnog uključivanja u muzejsko okruženje. Percipiraju problem ili situaciju kao stvarnu, budi se i razvija radoznalost i kreativnost, jača se ustrajnost u traženju odgovora i rješenja. Tragajući za rješenjem problema produbljuje se koncentracija i formiraju se zametci entuzijazma.
- Prostori u muzeju trebaju biti podijeljeni u više definiranih područja djelatnosti kako bi se omogućio višestruki izbor konkretnih i relevantnih iskustava. Materijali i oprema dopuštaju djetetu slobodan pristup i angažiraju sva njegova osjetila i sposobnosti.

Optimalno edukacijski organizirano muzejsko okruženje promovira različite stilove usvajanja iskustava. Charlesworth i Lind definiraju specifične stilove usvajanja iskustva kod djece kao naturalistički, neformalni i nestrukturirani. Ta se iskustva razlikuju u pogledu osobe koja nadzire aktivnost (odrasli ili dijete). Naturalistička su iskustva ona u kojima dijete kontrolira izbor i akcije. U neformalnim iskustvima dijete odabire sadržaje i aktivnosti, ali odrasli interveniraju u određenim situacijama. U strukturiranim iskustvima odrasli odabiru iskustva za dijete te daju naputke glede djetetovih akcija.

Vodeći računa o bitnim značajkama djetetova razvoja, u muzeju se preferiraju aktivnosti s odlikama spontanog, samostalnog, dragovoljnog, nelinearnog i istraživačkog. Kao i u drugim područjima, i ovdje valja izbjegavati formalno oblikovanje znanja i pružanje gotovih odgovora.

- Aktivnosti upoznavanja elementarnih pojmova o kulturnim i povijesnim vrednotama odvijaju se u obliku igre. Igra, kao otvorena i praktična aktivnost, otvara neiscrpne mogućnosti putovanja u prošlost.
- Muzejski prostori u kojima se djeca kreću trebaju zadovoljiti osnovne standarde sigurnosti. Raspored eksponata, namještaja i opreme ne smije ugroziti zdravlje i sigurnost djece. "

(Brajčić, 2013: 9 – 10 prema Charlesworth, Lind, 1995: 316)

6.2. Muzej kao mjesto igre i učenja

" - omogućuje ostvarenje mnogih odgojno obrazovnih ciljeva i zadataka

- Upoznavati kulturne i povijesne vrijednosti i bogatstvo kraja u kojem dijete živi
- Povezivati prošlost i sadašnjost
- Očuvati tradiciju i tradicijski način življenja, te poticati ljubav i pozitivan odnos prema baštini i zavičaju
- Uvoditi djecu u pojmove vremena, prostora, kulture i društva
- Poticati interes i radoznalost prema prošlosti, buditi zadovoljstvo u otkrivanju i istraživanju novih spoznaja
- Aktivno doživljavati posjete muzeju, a spoznaje, doživljaje i iskustva pretočiti u verbalne, likovne i glazbene uratke
- Poticati postavljanje pitanja, razvoj percepcije, uspoređivanje, klasifikaciju, uspostavljanje relacija, interpretaciju, analizu i sintezu, izvođenje zaključaka, komunikaciju i jačanje pozornosti i volje "

(Brajčić, 2013: 10 – 11)

7. ZAKLJUČAK

Posljednih se godina 21. stoljeća život djece uvelike promijenio radi utjecaja glonalizacije. Nekada smo prolazeći kroz sela i gradove na ulicama i igralištima mogli vidjeti djecu i čuti njihov smijeh. Danas su djeca previše zaokupljena materijalnim stvarima. Bitno im je tko će imati bolji mobitel ili računalo, djeca se zatvaraju u svoje sobe i provode sve više vremena u virtualnom svijetu s virtualnim prijateljima. Upravo zato djeci trebamo prenositi i usađivati pozitivne vrijednosti ovoga svijeta. Ne smijemo dopustiti da tradicija i običaji našeg kraja padnu u zaborav. Trebamo im naglašavati prave moralne vrijednosti i poticati ih da se što kreativnije izražavaju. Ako ih usmjeravamo na to da su bitan faktor u očuvanju tradicijskog života, razvijamo kod njih osjećaj pripadnosti vlastitoj kulturi i njezinu vrijednost te jačamo nacionalni identitet.

"Neiscrpiva je dubina narodne duše iz koje izvire istina koja se ne može nadmudriti, dobrotu koja se ne može naplatiti i ljepota koje se ne možeš zasititi." – rekao je dr. Vinko Žganec. Tako neiscrpna treba biti i usmena predaja u školama i vrtićima. Kultura Hrvatske je bogate građe i može se koristiti u radu s djecom. Škole i vrtići su odgojno-obrazovne institucije gdje bi djeca trebala graditi i jačati pozitivan stav o svojoj kulturi, konstantno nadograđivati znanja o običajima i vjerovanjima koji odražavaju zajednički identitet skupine te tako sve više osjećati pripadnost svojoj skupini i svome narodu.

"Na kraju ponovimo da su pred nama svi spomenuti zadaci, ali i oni, koji nisu izrečeni, a mi ih znademo. Pristupimo odmah poslu jer ono što bi mogli učiti mi danas, neće više moći učiniti generacije iza nas." (Lechner, 1975: 88)

8. LITERATURA

1. Anić, V. (1991). *Riječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
2. Brajčić, M. (2013). *Dijete i kulturna baština – učenje u muzeju*. Sveučilište u Splitu. Pribavljeno 10.9.2017., sa <https://www.ffst.unist.hr/images/50013806/Marija.Brajcic.DIJETE.I.KULTURNA.BA%20STINA.UCENJE.U.MUZEJU.pdf>
3. *Djeca, tradicija, baština i folklor*. Pribavljeno 13.9.2017., <http://www.soundsetragusa.hr/clanak/djeca-tradicija-ba%C5%A1tina-i-folklor>
4. *Dječje tradicijsko stvaralaštvo*. Pribavljeno 13.9.2017., sa <http://www.vrticsn.hr/programi/kraci/djecje-tradicijsko-stvaralastvo/>
5. Dragić, J. (2009). *Dječji svijet*. U M. Žakula (ur.), *14. seminar folkloru panonske zone*. (str. 41). Ilača: Tiskara Pauk d.o.o.
6. *Hrvatska enciklopedija*. Pribavljeno 11.9.2017., sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20034>
7. *Hrvatska enciklopedija*. Pribavljeno 11.9.2017., sa <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18528>
8. Jech, J. (1982). *Direktna i indirektna komunikacija u folklornoj prozi. Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*. Pribavljeno 12.9.2017., sa http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=78266
9. Klaić, B. (1979). *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Nakladni zavod MH.
10. Knežević, G. (2002). *Naše kolo veliko*. Zagreb: Ethno d.o.o.
11. Lechner, Z. (1975). *Etnografija i slavonski muzeji*. Muzeologija. Pribavljeno 12.9.2017., sa http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=145433
12. Lončarić, I., Rubinić, B., Krstajić, S., Jakšić Aldin, N. (2008). *Utjecaj kulturne i prirodne baštine na razvoj djeteta*. U L. Vujičić, V. Uzelac, Ž. Boneta (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. (Sv. 3., str. 43.-46.). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
13. Matković, D. i Opačak – Maliković, R. (2008). *Rebičina kiša – etno muzej i dječji rječnik*. U L. Vujičić, V. Uzelac, Ž. Boneta (ur.), *Cjeloživotno učenje za održivi razvoj*. (Sv. 3., str. 70). Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet u Rijeci.
14. *Muzej Slavonije*. Pribavljeno 11.9.2017., sa http://mso.hr/?page_id=5917&lang=hr
15. *Muzej Slavonije*. Pribavljeno 11.9.2017., sa http://mso.hr/?page_id=6137&lang=hr

16. Muzej Slavonije. Pribavljeno 11.9.2017., sa http://mso.hr/?page_id=656&lang=hr
17. Šarić, M. (2009). *Tradicijska nošnja našičkoga kraja*. U M. Žakula (ur.), *14. seminar folklor panonske zone*. (str. 85. – 89.). Ilača: Tiskara Pauk d.o.o.
18. Šošić, T. (2014). *Pojam kulturne baštine – međunarodno pravni pogled*. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu. Pribavljeno 10.9.2017., sa http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=190718
19. Vitez, Z. (2016). *Hrvatski običaji i druge tradicije*. Zagreb: Mozaik knjiga d.o.o.

9. PRILOZI

SLIKA 1.: Zdenka Lechner, Etnografija i slavonski muzeji, pribavljeno 14.9.2017. s <https://hrcak.srce.hr/98761>

PRILOG 1.: DJEČJA TRADICIJSKA IGRAČKA – KOLIJEVKA, pribavljeno 14.9.2017. s <http://image.link2.hr/image/emz/290x0/0f0/a/muzej/mmedia/zbirka%20tradicijskih%20dje%C4%8Djih%20igra%C4%8Daka/717.jpg>

PRILOG 2.: DJEČJA NARODNA NOŠNJA, pribavljeno 14.9.2017. iz obiteljskog albuma

PRILOG 3.: SLIKA ĆUTUKA, pribavljeno 14.9.2017. iz osobne arhive Lane Petrović

PRILOG 4.: SLIKA COPA, pribavljeno 14.9.2017. iz osobne arhive Lidije Petrović

